Söz sözün dayağıdır

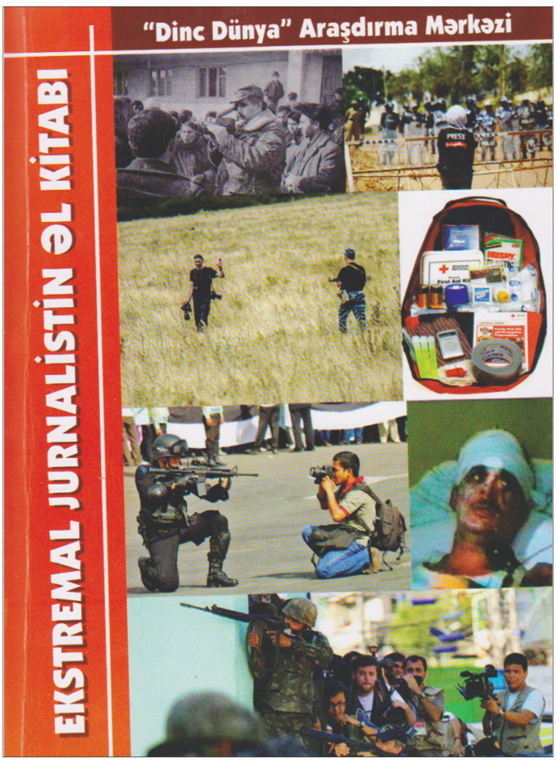

Müəyyən fərqlərlə zəlzələ də ekstremal şərait yaradır, selləmə-daşqın da, müharibə də. Hardasa zəlzələ, selləmə olur, fəsadları müəyyən müddətdə aradan qaldırılır.

Şəraitin müddətinə, təhlükəsizlik dərəcəsinə görə müharibədə belə olmur. Müharibə uzun çəkir. Bütün hallarda hadisə ilə bağlı informasiya əldə etmək, onu ictimailəşdirmək istəyən jurnalistlər də müəyyən çətinliklərlə (təhlükələrlə) üzləşir. Jurnalist müharibədə (döyüş şəraitində) zəlzələ ilə, daşqın-selləmə ilə müqayisədə daha gərgin situasiyalarla üzləşir. Necə davranmalı? Belə situasiyalarda informasiyanı necə əldə etməli? Tövsiyələr lazımdır. Jurnalist Əlisafa Mehdiyevin "Ekstremal jurnalistin əl kitabı"nın elmi-nəzəri, metodiki (müəyyən mənada publisistik) dəyəri bu amillə müəyyənləşdirilməlidir.

Müharibənin nə olduğunu döyüşlərdən uzaqlarda da duymaq, görmək, dərk eləmək olar - oğul itirən ananın ağlarında, atasız körpənin baxışlarında, qardaş itirən bacının lal fəryadında, sönmüş ocaqların göy üzünü göyərdən harayında... Bunları da sözə gətirən jurnalistlərdi; nə olduğu jurnalist sözünün işığında daha aydın görünür. Dərdə şəriklik, dərdi bölüşmək, təsəlli, həm də tarix olan jurnalist sözünə inanılır, olmuşlara, olanlara bu sözdən baxılır. Digər ekstremal situasiyalarla müqayisədə jurnalistlər müharibədən (atəşkəs pozulanda döyüşlərdən) verəcəkləri (verdikləri) informasiyalara daha həssas yanaşmalıdır. "Ekstremal jurnalistin əl kitabı"nın başlıca olaraq bu istəyə hesablandığı gümanındayam (və israrlıyam). "Ekstremal jurnalistin əl kitabı"nın qayəsi bu tezislərə köklənməklə SÖZə sayğıdı, hadisəni (faktı) tarixləşdirən SÖZün vətəndaşlıq borcu biçimində mühafizəkarı olmaqdı. Digər tərəfdən, hərtərəfli, dərin təhlilin tarixiliyinə, tarixiliyin milliliyinə (xəlqiliyinə) söykənən bu kitab jurnalistikanın yeni bir sahəsinə (Əlisafa Mehdiyevin təbirincə desək, savaş jurnalistikasına) dövlətçilik baxımından yanaşmanın, jurnalist münasibətinin (heysiyyətli münasibətin!) təzahürüdür, şübhəsiz.

Kitabda şəraiti müəyyənləşdirən şərtlər təhlil edilməklə ekstremal vəziyyətin xarakteri şərh olunur ("Fövqəladə halların xarakteri"), ekstremal hadisənin sosial-siyasi, texnoloji, ekoloji, təbii xarakterli olması, təsir dairəsinə (miqyasına) və nəticələrinin ağırlığına görə lokal (qismi), obyekt səciyyəli, yerli, regional, milli və qlobal xarakterli olduğu qeyd edilir. Bu nəzəri-publisistik qənaət neçə-neçə hadisənin (faktın) təfəkkür müstəvisində təhlilini ümumiləşdirmənin nəticəsidir. Belə düşünürəm. İnsafən, haqlıyam. Ekstremal jurnalistə zəruri bilgi verən bu kitab istər elmi, istərsə də təcrübi dəyərə malikdir ("Görünən dağa nə bələdçi?)...

Müharibədə (müharibə şəraitində) informasiya toplayan jurnalistdən geniş erudisiya, böyük məsuliyyət, kifayət qədər həssaslıq (və vətəndaşlıq mövqeyi) tələb olunur. "Ekstremal jurnalistin əl kitabı"nda müxtəlif vaxtlarda müxtəlif dövlətlərdə gedən müharibədə jurnalistlərin üzləşdiyi çətinliklər (təhlükələr, ekstremal vəziyyətlər) də xatırlanır, istinad biçimində bu və ya digər mətləbə "ömür vermək üçün" təhlilə cəlb olunur. Bunların Dağlıq Qarabağ və Ermənistanla sərhəd rayonlarda gedən döyüşlərdə (müharibədə) jurnalistlərimizin informasiyalar toplama mexanizmi, yol verdikləri nöqsanların təsnifatı ilə müqayisəli şəkildə təqdim olunması, bəzi məqamların nə (nələr) ilə nəticələndiyinin xatırladılması cəbrən müharibəyə cəlb olunmuş dövlətin (Azərbaycanımızın) dövlətçiliyinə jurnalist sayğısıdır. Bu sayğı, dövlətçiliyə hesablanıb...

Kitabda istər dünyada, istərsə də son 27 ildə baş vermiş (baş verən) hadisə və faktlar da xatırladılır ki, bu da özlüyündə çağdaş jurnalistikamız üçün bəlkə də ilkin nəzəri bilgi gücündədir. Məhz bu, ekstremal şəraitdə jurnalistin davranış düsturu hesab edilməlidir (nisbətən təkmilləşməklə). Əlisafa Mehdiyevin təqdim etdiyi bu "düstur" bu və ya digər faktla (hadisə ilə) təxəyyülün sintezinin nəticəsidir, şübhəsiz. Bu baxımdan kitab həqiqətən ekstremal jurnalistin yaradıcılığını tənzimləməyə, informasiyaların daha həyati, daha dolğun, dürüst ictimailəşdiriləcəyinə (milli heysiyyəti, dövlətçiliyi nəzərə alınmaqla) yardımçı olacaq dərslikdir; "Ekstremal jurnalistin əl kitabı"nda Əlisafa Mehdiyevin qənaətləri (ekstremal jurnalistikanın "düsturu") bəşəri jurnalistikanın necəliyini (necə olmasını) müəyyənləşdirən məfkurə sisteminin mühüm tərkib hissələrindən biri kimi qəbul edilməlidir (edilir).

"Ekstremal jurnalistin əl kitabı"nda ordu ilə cəmiyyət münasibətləri müxtəlif aspektlərdən araşdırılır, "müharibəyə cəlb olunmuş ölkənin bütövlükdə hərbi fəaliyyət səhnəsinə çevrildiyi" qeyd edilir, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda gedən müharibənin xarakteri (qlobal, regional və lokal) səciyyələndirilir, jurnalistlərə Silahlı Qüvvələr və ordu mənsubları haqqında verilən informasiyalarda onun spesifik təyinatını, cəmiyyət və dövlət üçün əhəmiyyətini unutmamaq tövsiyə edilir, informasiya toplama mexanizmi şərti olaraq göstərilir...

Ekstremal jurnalist peşə hazırlığı ilə yanaşı bəzi zəruri bilgilərə də malik olmalıdır (nəzərə alınmalıdır ki, Əlisafa Mehdiyev döyüşlərdə olmuş zabitdir!). Hansı ekstremal şəraitdə necə davranılmalı olduğunu bilməyən jurnalistin ictimailəşdirdiyi informasiyanın təsirliyi (müəyyən mənada tarixiliyi), H.B.Zərdabi demişkən, "həqiqətin ayinəsi" ola bilmir. Digər tərəfdən, ekstremal şəraiti şərtləndirən amillər xarakteri etibarilə müxtəlif olsa da, mahiyyəti etibarilə jurnalistin necə davranmalı olduğunu dəqiqləşdirməyə meyillidir. Zəlzələ də ekstremal şəraitdir, daşqın-selləmə də, müharibə də. Ekstremal şərait (konkret olaraq müharibə) bəzən jurnalisti hadisənin iştirakçısına çevirir. Ona görə də jurnalistin təkcə ilkin hərbi biliklərə malik olması yetərli deyil, onlar atıcı silahlardan (bu baxımdan avtomatdan) istifadə etməyi də bacarmalıdırlar. Bir hadisəni xatırlayıram:

1992-ci ilin sentyabrında Zəngilanda ezamiyyətdəydik: Seyidağa Mövsümlü (operator), Etibar Şirin (operator), İlqar Behbudov və mən. Sakitlik idi, həzin-həzin meh əsirdi. Ağacların aramla titrəyən xırdaca budaqları saralmış yarpaqları "çiyinindən yerə atırdı". Müharibədən danışırdıq, döyüşlərdən danışırdıq, şəhidləri xatırlayırdıq. İnama, güvəncə söykənən söhbətimizi qəfil eşitdiyimiz iki güllə səsi çiliklədi. Gizir Mehdi Mirrzayevin "Ermənilər həmlə eləyib!" xəbərdarlığı hamını o səmtə çəkdi. Atışma başladı. Seyidağanın, Etibarın kamera, İlqarın sükan, mənim mikrofon tutan əllərim avtomatdan yapışdı. Biz də döyüşçülərlə bir sırada atışdıq; o anlarda biz də döyüşçü idik...

Ermənilər geri çəkildi...

"Ekstremal jurnalist atıcı silahlardan (bu baxımdan avtomatdan) istifadə etməyi də bacarmalıdır" tezisini şərt qəbul edən, belə məqamlara da diqqətlə, həssaslıqla yanaşan Əlsafa Mehdiyevin müəyyənləşdirdiyi (və təqdim etdiyi) "Nəzərə alınması hər zaman gərəkən fərdi təhlükəsizlik şərtləri" də, "Təhlükəli tapşırıqlarda olan jurnalistlərin sağ qalmalarının başlıca prinsipləri" də ekstremal jurnalistə (bu anlamda SÖZə!) sayğının nəşri təzahürüdür. Bəsirət gözü ilə oxuyanlar üçün "Heç bir xəbər sizin həyatınız qədər qiymətli ola bilməz" tezisi kitabın hansı zərurətdən yazıldığının, hansı missiyanın icrasına yönəldildiyinin təsdiqidir.

Jurnalist Əlisafa Mehdiyevin "Ekstremal jurnalistin əl kitabı" müharibənin sonunu tezləşdirmək istəyinə işıq salan jurnalist sözüdür. Həm də doğru, dürüst söz...

Rəşid Faxralı